

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ



СИВАШ СНИЖАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 37.011.3-051.15.31:811.161.2-26:378.046-021.68(043.3/.5)

**РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ
В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Запоріжжя – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Класичному приватному університеті, м. Запоріжжя.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
СУЩЕНКО Лариса Олександрівна,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри дошкільної
та початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
АМЕЛІНА Світлана Миколаївна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
завідувач кафедри іноземної філології
і перекладу;

кандидат педагогічних наук, доцент
ЗОСИМЕНКО Оксана Вікторівна,
КЗ Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
доцент кафедри педагогіки,
спеціальної освіти та менеджменту.

Захист дисертації відбудеться «29» грудня 2020 р. о 12⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.04 в Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розісланий «27» листопада 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



І. І. Облес

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Процеси інтеграції в освітній галузі вимагають пошуку нових стратегій з урахуванням європейських принципів, що актуалізує потребу в підготовці й безперервному вдосконаленні фахівців (у тому числі вчителів), зокрема в контексті підвищення кваліфікації, від професійного рівня яких залежить інноваційний розвиток української освіти. На часі подальший інтелектуальний розвиток нації, що є провідним джерелом духовного багатства країни. Його носієм виступає вчитель-творець, через діяльність якого реалізується державна політика щодо зміцнення нації, формування особистості, світ якої відображається в блиску власної неповторності. У самовираженні будь-якої особистості суттєву роль відіграє володіння засобами рідної мови, зокрема стилістичними, що надають мовленню образності, емоційності. Для доцільного добору таких засобів необхідна здатність до творчості, а сформуваність творчого учня може тільки творчий учитель. У навчальних програмах з української мови і літератури акцентовано на прояві патріотизму, ментальності й мовно-національної свідомості, цінуванні державної мови (дотримання мовних норм, культури мислення), що зміцнює престиж української нації. Ці положення утверджують місію вчителя української мови і літератури, який підносить авторитет рідного слова, формуючи мовну та мовленнєву культуру юних громадян України. Учитель української мови і літератури має бути не лише виконавцем, а й безпосереднім творцем інноваційних процесів з високим рівнем педагогічного професіоналізму.

Суттєве значення для становлення педагога-словесника як професіонала, культивування його педагогічної майстерності та мотивації до творчої діяльності має післядипломна педагогічна освіта. Адже процес професійного вдосконалення, у тому числі й підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури, спрямований на розвиток якостей особистості педагогів, успішну самореалізацію в педагогічно-творчій діяльності.

Основні ідеї дослідження відображені в державних нормативних документах: Конституції України (1996 р.); Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про повну загальну середню освіту» (зі змінами, внесеними згідно з Законом № 764-IX від 13.07.2020), «Про вищу освіту» (2014 р.); Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.); Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (2010 р.); Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2012 р.); Концептуальних засадах та напрямках розвитку вищої освіти в Україні (2011 р.); Державній програмі «Вчитель» (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 493 від 11.05.2011) тощо.

Теоретико-методичні засади професійної освіти розробляли С. Амеліна, В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Луговий, П. Лузан, О. Мещанінов, Н. Ничкало, О. Новіков, Л. Сущенко та ін. Питанням особистісної зорієнтованості педагогічного процесу присвячено наукові праці Г. Балла, І. Беха, І. Зязюна, В. Кременя, Т. Сущенко та ін.

Проблему розвитку творчого потенціалу особистості висвітлено в різних аспектах: філософському (П. Кравчук, І. Шпачинський), психолого-педагогічному

(Є. Адакін, Д. Гілфорд, О. Матюшкін, Е. Помиткін, В. Роменець, К. Тейлор, П. Торренс), соціологічному (О. Афанасьєва, К. Шилін).

Процес формування творчого потенціалу педагога висвітлено в публікаціях багатьох учених, зокрема таких, як: І. Бех, О. Пехота, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська, А. Сущенко та ін. (гуманізація підготовки фахівця, здатного до реалізації власного духовно-творчого потенціалу); В. Алфімов, В. Андрєєв, Р. Брушлинський, А. Маслоу, Г. Олпорт, О. Отич, Т. Сущенко та ін. (творча самореалізація особистості); Є. Бондарєвська, М. Дяченко, К. Приходченко, В. Ясвін та ін. (творче освітнє середовище як умова розвитку творчого потенціалу).

Розвиток комунікативної культури як складника творчого потенціалу майбутніх фахівців стали предметом досліджень С. Амеліної, Н. Волкової, В. Гриньової, В. Грехнева, О. Зосименко, В. Кан-Калика, О. Леонтьєва та ін.

Актуальність теми дослідження посилюється потребою в побудові структурно-функціональної моделі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти й наявністю *суперечностей*:

- між суспільним очікуванням на висококваліфікованих учителів української мови і літератури з творчим потенціалом та фактичним станом їхньої готовності до творчої професійно-педагогічної діяльності;

- між активізацією інноваційних освітніх процесів в умовах суспільства знань та відсутністю розроблених педагогічних технологій розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти;

- між практичною затребуваністю педагогічних можливостей творчого вчителя в навчанні дисциплін філологічного циклу та недостатнім рівнем їхнього обґрунтування в системі післядипломної освіти;

- між усвідомленням учителями української мови і літератури необхідності розвитку творчого потенціалу в контексті їхнього професійного самовдосконалення та недостатньою розробленістю педагогічних механізмів стимулювання й науково-методичного супроводу цього процесу.

Аналіз праць з окресленої проблеми засвідчує, що теоретичні засади розвитку творчого потенціалу особистості широко висвітлено в науковій літературі, але системні дослідження розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти відсутні, що зумовило вибір теми дисертації: *«Розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи Класичного приватного університету «Розвиток творчої особистості в історії та теорії педагогіки» (номер державної реєстрації 0114U006397), одним із виконавців якої є здобувачка.

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 6 від 25.02.2015) й узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 6 від 29.09.2015).

Мета й завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає в розробленні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці структурно-функціональної моделі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

Для реалізації мети поставлено такі *завдання*:

- розкрити теоретичні засади розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти та з'ясувати стан досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній теорії й практиці;

- висвітлити наукові погляди на сутність і зміст понять «творчий потенціал» та «розвиток творчого потенціалу» й понятійного конструкта «творчий потенціал учителів української мови і літератури»;

- обґрунтувати організаційно-педагогічні умови процесу розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти;

- розробити структурно-функціональну модель розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти й експериментально перевірити її ефективність;

- підготувати навчально-методичний комплекс для забезпечення процесу розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

Об'єкт дослідження – процес розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

Предмет дослідження – структурно-функціональна модель розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження та вирішення поставлених завдань використано такі методи:

- *теоретичні*: аналіз і синтез, аналогія, порівняння, зіставлення – для опрацювання наукових джерел, навчально-методичної літератури, нормативних документів, теоретичного узагальнення основних підходів до вивчення проблеми розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти; термінологічний аналіз – для визначення та конкретизації базових понять дослідження; моделювання – для розробки структурно-функціональної моделі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти; систематизації – під час розгляду навчальних програм, планів, інформаційних листів, наказів, положень щодо їхньої спрямованості на розвиток творчого потенціалу вчителів-філологів, зокрема в системі післядипломної освіти; прогностичний аналіз – для окреслення перспектив розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти;

- *емпіричні*: спостереження – для вивчення стану дослідженості проблеми; анкетування, тестування, опитування – для виявлення рівнів розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури;

- *методи математичної статистики* для обробки та графічного відображення результатів педагогічного експерименту, визначення рівнів розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу здійснено впродовж 2015–2020 рр. на базі Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти», КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. В експериментальній роботі взяли участь 88 вчителів-філологів, з яких 46 осіб – в експериментальній групі (ЕГ) і 42 особи – в контрольній групі (КГ).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше розроблено й теоретично обґрунтовано* структурно-функціональну модель розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти, ядром якої є *організаційно-педагогічні умови*, а саме: активізація мотиваційних установок у процесі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти шляхом культивування власної суб'єктності; створення креативного середовища як умови для активізації комунікативного потенціалу особистості вчителя через професійно-творчу суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу; забезпечення профілактики синдрому професійного вигорання вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти з метою вдосконалення успішної професійно-творчої діяльності; стимулювання професійно-творчої самореалізації вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти засобами рефлексивного проектування; форми й методи забезпечення зазначених умов; компоненти (мотиваційний, когнітивний, процесуально-діяльнісний, рефлексивний), критерії, показники та рівні розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури; наукові підходи до цього процесу та принципи його реалізації;

– *уточнено* понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема сутність понять «творчий потенціал» і «розвиток творчого потенціалу» та понятійного конструкта «творчий потенціал учителів української мови і літератури»;

– *конкретизовано* теоретичні положення щодо сутності, структури, критеріїв, показників і рівнів розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури;

– *удосконалено* навчально-методичний комплекс для забезпечення процесу розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти;

– *набули подальшого розвитку* визначення організаційно-педагогічних умов процесу розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти та методи діагностування рівня розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури.

Практичне значення одержаних результатів полягає в упровадженні в освітній процес закладів післядипломної освіти, які забезпечують підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури: оновленого й модифікованого змісту навчальних дисциплін («Особливості впровадження інноваційних технологій в освітньому процесі» – авторський модуль «Методика розвитку креативних здібностей вчителів української мови і літератури»; «Модель сучасного вчителя в

інноваційному освітньому процесі» – авторський модуль «Педагогічна майстерність вчителя-філолога»); авторського спецкурсу «Розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури»; навчально-методичного комплексу для забезпечення процесу розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти (методичні рекомендації до проведення практичних занять і семінарів; ділові та рольові ігри; технології евристичного та продуктивного навчання; тренінги; «Щоденник творчого саморозвитку»; ментальні карти «Творча особистість сучасного вчителя-філолога»; портфоліо особистісного розвитку).

Матеріали дисертації можуть бути використані під час підготовки підручників і навчальних посібників, методичних рекомендацій; при розробленні навчальних курсів з розвитку творчого мислення та креативних здібностей учителів філологічних спеціальностей; у практичній роботі викладачів закладів післядипломної освіти, в яких здійснюється підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури.

Основні положення та результати дослідження впроваджено в освітній процес КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (довідка № 326/05-19 від 26.06.2020), Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» (довідка № 01-23/296 від 08.07.2020), Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» (довідка № 01-3011178 від 30.06.2020), Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 868/17-08 від 01.09.2020).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема:

– *міжнародних*: «Наука і вища освіта» (м. Запоріжжя, 2012 р., 2014 р., 2015 р., 2016 р.); «Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка» (м. Суми, 2014 р., 2015 р.); «Професійна свобода особистості у вимірах гуманістичної спадщини Антона Макаренка та Івана Зязюна» (м. Полтава, 2015 р.); «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (м. Одеса, 2016 р.); «Міжнародна науково-практична конференція «Світ XXI сторіччя» (м. Запоріжжя, 2016 р.); «Молода наука – 2020» (м. Запоріжжя, 2020 р.); «International Forum: Problems and Scientific Solutions» (м. Мельбурн, Австралія, 2020 р.);

– *всеукраїнській*: «Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи» (м. Запоріжжя, 2020 р.).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 26 наукових працях, з яких: 11 – статті в наукових фахових виданнях України; 2 – статті у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз; 1 – стаття в зарубіжному фаховому виданні; 12 – матеріали конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Зміст дисертації викладено на 290 сторінках, з них: основний текст – 190 сторінок. Робота містить 7 рисунків та 9 таблиць. Список використаних джерел включає 317 найменувань, з них 9 – іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми; визначено мету, об'єкт, предмет, завдання, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; надано відомості про апробацію, впровадження результатів дослідження, публікації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні засади розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти»* – проаналізовано стан порушеної проблеми в психолого-педагогічній теорії та практиці й визначено коло питань, що потребують наукового вирішення; розкрито сутність і зміст ключових понять дослідження («творчий потенціал», «творчий потенціал учителя української мови і літератури») та понятійного конструкта «розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти»; визначено компонентну структуру творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти; з'ясовано труднощі й окреслено перспективи вирішення проблеми розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

Підкреслено, що в сучасних умовах глобалізації та освітніх трансформацій змінюється й стратегія післядипломної освіти, спрямована на професійне вдосконалення та підвищення педагогічної майстерності педагогів з високим рівнем загальної й методологічної культури та професіоналізму, творчим стилем діяльності, креативним мисленням. Вказано на нормативно-правові документи, в яких задекларовано провідні принципи забезпечення формування основ методичної творчості учителів української мови і літератури в процесі вивчення фахових дисциплін з екстраполяцією на прискорений випереджальний інноваційний розвиток освіти, створення умов для розвитку та творчої самореалізації особистості впродовж усього життя.

Визначено зміст основних дефініцій, що становлять понятійно-категоріальний апарат дослідження: «творчість», «потенціал», «творчий потенціал», «творче мислення», «творча особистість», «творча діяльність», «креативність», «розвиток», «розвиток творчого потенціалу», «творчий потенціал учителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти». Проаналізовано науковий внесок дослідників у розв'язання проблеми розвитку творчого потенціалу. Зауважено, що поняття «творчість» тлумачать по-різному: як чинник і передумову свободи людини (Ю. Гагін); як щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю (М. Ярмаченко); як діяльність, результатом якої є створення якісно нових матеріальних благ та духовних цінностей (З. Гіптерс) тощо.

Зроблено спробу окреслити межі перетину поняття «творчість» з терміном «креативність», що позначає здатність до творчості (П. Торренс); основний складник творчого потенціалу особистості (Дж. Гілфорд); спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації (І. Зязюн), творчий дух, творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не лише в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні,

почуттях і спілкуванні з іншими людьми (В. Кремень); здатність продумувати унікальні ідеї, результати, способи розв'язання проблеми (О. Скрипченко).

З'ясовано, що в науковій площині творчий потенціал тлумачать як: цілісний комплекс діяльних здібностей та інших особистісних якостей, необхідних для активної, компетентної участі в діяльності щодо збагачення наявного соціального досвіду (С. Гончаренко); творчу характеристику особистості, що включає інтегральні, організаторські й інноваційні здібності, ініціативи, мотивації досягнення та спонукає до зміни, удосконалення, оптимізації наявного стану справ, професійно-педагогічної діяльності (В. Сидоренко); сукупність можливостей та здібностей особистості, необхідних для творчої діяльності (О. Фунтікова), тощо.

Доведено, що творчий потенціал є основою розвитку особистості вчителя, а його креативність – необхідною умовою здійснення творчого процесу. Ця характеристика надає педагогові можливість творити, знаходити нове, самостійно приймати рішення, діяти оригінально та нестандартно в різноманітних ситуаціях.

Грунтовний аналіз психолого-педагогічних джерел надав змогу сформулювати авторську дефініцію *творчого потенціалу* як цілісної динамічної системи, інтегративної характеристики психічних можливостей людини й особливостей її самореалізації.

Під *творчим потенціалом учителя української мови і літератури* запропоновано розуміти системне утворення особистості, яке можна охарактеризувати як невичерпний ресурс творчих можливостей та здібностей, що включає педагогічну, психологічну, лінгвістичну, комунікативну, українознавчу, інформаційну, методичну, культурологічну компетентності та здатність конкретного педагога до цілеспрямованої творчої діяльності.

Акцентовано на тому, що творчий учитель є особистістю з високим рівнем креативності, що сприяє успішній педагогічній творчості у процесі професійної діяльності; особистістю, яка завдяки спеціальній професійній підготовці й постійному самовдосконаленню постійно набуває нових знань, умінь і навичок педагогічної праці. Для вчителя творча діяльність є життєвою потребою, у ній розкривається його індивідуальність. Зазначено, що основою творчої діяльності є механізми волі, уяви, сприйняття, фантазії. Наголошено на тому, що вчитель-словесник є творцем духовного світу своїх учнів, постає перед ними взірцевою, неповторною індивідуальністю.

Встановлено, що важливим завданням розвитку педагогічної майстерності й компетентності вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти є формування їхньої акмеологічної культури та професійної позиції, прагнення піднести себе до рівня професійних еталонів.

Доведено, що принципи неперервної освіти «впродовж життя» спрямовані на реалізацію розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в процесі їхньої професійно-творчої діяльності. Це сприяє використанню ефективних методів, форм та засобів навчання, пошуку нестандартних шляхів вирішення педагогічних ситуацій і допомагає вчителям реалізувати професійно-творчі здібності, розкрити креативні можливості в системі післядипломної освіти.

Понятійний конструкт «розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти» запропоновано розуміти як процес кількісних та якісних змін інтелектуальної й духовної сфер, як невичерпний ресурс творчих можливостей і здібностей, що включає психологічну, педагогічну, лінгвістичну, комунікативну, українознавчу, інформаційну, методичну, культурологічну компетентності та здатність конкретного педагога до цілеспрямованої творчої діяльності впродовж життя.

Визначено й науково обґрунтовано структуру творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти. Окреслено його компоненти: *мотиваційний* (розкривається через наявність потреб у творчій діяльності; своєрідність інтересів особистості, її орієнтацію на творчу активність, виявлення мотивів, творчих здібностей, інтересів, потягу до створення чогось нового тощо); *когнітивний* (характеризується сформованою системою спеціальних знань, які дають можливість ефективно здійснювати професійну діяльність, креативно вирішувати поставлені завдання; виражається в оригінальності, гнучкості, адаптивності, швидкості й оперативності мислення; через нього виявляється загальний інтелект, здатність до швидкого та якісного оволодіння вміннями, навичками й майстерністю виконання певних дій, здібність до реалізації власних стратегій тощо); *процесуально-діяльнісний* (характеризує безпосередньо сам процес творчої діяльності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти; реалізується через систему спеціальних умінь, навичок, здібностей та способів дії, що надають змогу ефективно здійснювати творчу діяльність); *рефлексивний* (передбачає самопізнання самого себе як цілісної особистості через адекватну самооцінку своєї професійної та творчої діяльності; сприяє професійній самореалізації, розвитку власної активності педагога, самотворенню особистості педагога).

Наведені положення вказують на доцільність розроблення організаційно-педагогічних умов досліджуваного процесу для забезпечення високого рівня розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти, здатних до цілеспрямованої творчої діяльності упродовж життя.

У **другому розділі** – «Науково-методичне забезпечення розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти» – теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти, яка дала можливість схематично відобразити реалізацію організаційно-педагогічних умов, компонентів, форм, методів, критеріїв, показників та рівнів. Модель містить чотири блоки: організаційно-цільовий (наукові підходи, принципи, структура творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти); змістово-процесуальний (сутність організаційно-педагогічних умов і доцільність їхньої реалізації, зміст, форми та методи розвитку творчого потенціалу вчителів-філологів у системі післядипломної освіти); діагностичний (критерії, показники, рівні розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти); результативний (відображення очікуваного результату).

Організаційно-педагогічними умовами розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти є: 1) активізація мотиваційних установок у процесі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти шляхом культивування власної суб'єктності; 2) створення креативного середовища як умови для активізації комунікативного потенціалу особистості вчителя через професійно-творчу суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу; 3) забезпечення профілактики синдрому професійного вигорання вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти з метою вдосконалення успішної професійно-творчої діяльності; 4) стимулювання професійно-творчої самореалізації вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти засобами рефлексивного проєктування.

З метою забезпечення першої організаційно-педагогічної умови – активізація мотиваційних установок у процесі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти шляхом культивування власної суб'єктності – у процесі педагогічного експерименту було впроваджено: методики самопізнання, тренінги самоаналізу, самооцінки; індивідуальні та групові консультації; моделювання професійно-гармонійної «Я-концепції»; авторський спецкурс «Розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури» (як шлях до досконалості, самодетермінації та творчої активності). Мотивування вчителів української мови і літератури до розвитку творчого потенціалу забезпечено за допомогою: ведення «Щоденника творчого саморозвитку» – для контролю за результатами саморозвитку та самодіагностики, проведення самоаналізу власних досягнень на початковому рівні розвитку творчого потенціалу; розроблення програми власного креативно-професійного становлення; виготовлення ментальних карт «Творча особистість сучасного вчителя-філолога», до створення яких було висунуто вимогу поєднання тексту та ілюстрацій (програма MS PowerPoint).

Реалізація другої організаційно-педагогічної умови розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти – створення креативного середовища для активізації комунікативного потенціалу особистості вчителя через професійно-творчу суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу – відбувалася шляхом упровадження технологій: кооперативного (вправи «Коло ідей», «Акваріум») й евристичного навчання (вправа «Мозковий штурм»), ігрового моделювання (ділова гра «Я – творчий учитель»), що передбачають таку суб'єкт-суб'єктну взаємодію, за якої відбувається, насамперед, духовно-інтелектуальне зростання учасників освітнього процесу, а не лише обмін власними (особистісними) пропозиціями, оскільки головними вимогами до креативного середовища є високий ступінь проблемності, невизначеності, мотивована творчість, використання продукту творчої діяльності в креативно-професійній діяльності.

На виконання третьої організаційно-педагогічної умови розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти – забезпечення профілактики синдрому професійного вигорання вчителів української

мови і літератури в системі післядипломної освіти з метою вдосконалення успішної професійно-творчої діяльності – спрямовано застосування діагностичних методів (спостереження, опитування, анкетування), проведення мінілекцій, дискусій, бесід, арттерапевтичних та інтерактивних психологічних вправ, які входять до програми тренінгу емоційної грамотності «Профілактика синдрому “професійного вигорання”»; тренінги медіа- й інформаційної грамотності, які сприяють розвитку загальних професійних компетентностей та інформаційно-комунікаційних навичок.

Четверту умову розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти – стимулювання професійно-творчої самореалізації вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти засобами рефлексивного проектування – забезпечено проведенням з педагогами-філологами тренінгу «Я – новатор свого життя», психологічних вправ; упровадженням індивідуальної програми саморозвитку; створенням власного портфоліо, що активізувало прагнення вчителів до креативності й імпровізаційності, удосконалювало їхню здатність до продуктивної уяви, вільного та творчого перетворення реальності, основою якої є модель бажаного майбутнього. Рефлексивно-проектна діяльність сприяє самопроектуванню творчого розвитку в педагогічній діяльності.

Реалізація структурно-функціональної моделі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти (рис. 1) спрямована на професійне самовдосконалення в курсовий та міжкурсний періоди, суб'єкт-суб'єкту взаємодію, самоідентифікацію, озброєння педагогів-словесників навичками рефлексування та самопроектування. Педагогічна творчість учителів-філологів наближається до рівня мистецтва, оскільки завдяки розвитку внутрішніх потенцій педагог упроваджує нові освітні підходи, стратегії, концепції, методи, форми тощо.

У **третьому розділі** – *«Експериментальна перевірка ефективності структурно-функціональної моделі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти»* – висвітлено особливості організації та зміст педагогічного експерименту; здійснено порівняльний аналіз результатів констатувального й контрольного етапів педагогічного експерименту щодо ефективності запропонованої моделі, визначених організаційно-педагогічних умов і науково-методичного забезпечення процесу розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти. Педагогічний експеримент проведено впродовж 2015–2020 рр. на базі Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти», КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. В експериментальній роботі взяли участь 88 вчителів-філологів, з яких 46 осіб – в експериментальній групі (ЕГ) і 42 особи – в контрольній групі (КГ).



Рис. 1. Структурно-функціональна модель розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти

За результатами дослідження, високий рівень розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти на констатувальному етапі експерименту виявлено в 20%, достатній – у 38,3%, низький – у 41,7% учасників (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти (констатувальний етап) за узагальненими показниками критеріїв, %

№	Критерії	Рівні		
		Високий	Достатній	Низький
1	Мотиваційно-цільовий	15,94	41,82	42,24
2	Когнітивно-інструментальний	26,0	37,7	36,3
3	Оцінно-результативний	18,1	35,4	46,5
4	Загальний результат	20	38,3	41,7

На формувальному етапі педагогічного експерименту здійснено впровадження структурно-функціональної моделі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти й визначення кінцевого рівня розвитку досліджуваного явища. Формувальний етап експерименту передбачає реалізацію таких положень: спрямованість учителів української мови і літератури на професійний саморозвиток та самовдосконалення на рефлексивній основі; упровадження в систему навчання педагогів-словесників інтерактивних і рефлексивних методів та форм роботи, орієнтованих на розвиток власного творчого потенціалу; здійснення експериментальної перевірки запропонованої дослідної моделі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

В експериментальних групах (ЕГ) дослідну роботу проведено згідно з розробленим автором науково-методичним забезпеченням розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти. Педагоги контрольної групи (КГ) навчалися за традиційною схемою освітнього процесу.

Реалізація змістово-процесуального блоку моделі в ЕГ передбачала здійснення теоретичної та методичної підготовки викладачів конкретного закладу післядипломної освіти до розвитку творчого потенціалу вчителів-філологів шляхом проведення заходів, спрямованих на виявлення дискусійних питань, проблемних ситуацій, професійних труднощів, набуття інноваційного та креативного особистісного потенціалів, апробацію творчих, креативних умінь з освітньої діяльності. Провідним чинником підготовки викладачів до розвитку творчого потенціалу вчителів-словесників у системі післядипломної освіти було поєднання їхнього особистісного та професійного досвіду.

У процесі реалізації формувального етапу експерименту відбулося розроблення та впровадження в умовах підвищення кваліфікації авторського спецкурсу «Розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури», спрямованого на розширення, поглиблення й доповнення уявлень про

досліджуваний процес. Цей спецкурс було наповнено матеріалом, який безпосередньо здійснював формувальний вплив на розвиток творчого потенціалу вчителів філологічної спеціальності (лекція «Поняття «творчість», «творчий потенціал», «механізми творчості»; семінар-тренінг «Я – новатор свого життя»; практичні заняття у формі тренінгу емоційної грамотності «Профілактика синдрому “професійного вигорання”» та ділової гри «Я – творчий учитель» тощо).

Усі запропоновані завдання, форми та методи роботи вимагали нетрадиційного підходу для вирішення поставлених завдань; педагогічної співтворчості учасників підвищення кваліфікації; зумовлювали породження нестандартних освітніх пропозицій, педагогічних знахідок і нових ідей.

На контрольному етапі педагогічного експерименту здійснено обробку й аналіз отриманих даних, їх статистичну обробку, зіставлення матеріалів з метою та завданнями дослідження.

Встановлено позитивну динаміку при визначенні рівнів розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти, %

Рівні	Констатувальний етап експерименту		Контрольний етап експерименту	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	20	25,93	23,65	47,64
Достатній	38,3	39,63	38,45	41,43
Низький	41,7	34,44	37,9	10,93

За результатами дослідження на контрольному етапі педагогічного експерименту виявлено збільшення кількісних показників *високого* рівня розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти в ЕГ – на 21,71%, у КГ – на 3,65%; *достатнього* рівня в ЕГ – на 1,8%, у КГ – на 0,15%; показники *низького* рівня в обох групах зменшилися: в ЕГ – на 23,51%, у КГ – на 3,3%.

Таким чином, упровадження структурно-функціональної моделі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти, застосування діагностичного комплексу та формувальних заходів підтвердило, що в результаті педагогічного експерименту відбулися кількісні зміни показників, які відображають значущі якісні перетворення в творчому підході до педагогічної діяльності педагогів-словесників.

Порівняльна характеристика результатів ЕГ та КГ засвідчила, що темпи зміни відповідних показників у контрольних групах значно нижчі, а це доводить ефективність формувальних заходів і структурно-функціональної моделі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

ВИСНОВКИ

На основі узагальнення результатів дослідження проблеми розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти зроблено такі висновки.

1. Розкрито теоретичні засади розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти та з'ясовано стан дослідженості проблеми в психолого-педагогічній теорії та практиці. Підкреслено, що в сучасних умовах глобалізації, освітніх трансформацій змінюється й стратегія післядипломної освіти, спрямована на професійне вдосконалення та підвищення педагогічної майстерності педагогів з високим рівнем загальної й методологічної культури та професіоналізму, інноваційним творчим стилем діяльності, креативним мисленням.

2. Висвітлено наукові погляди на сутність і зміст ключових понять дослідження. Сформульовано авторську дефініцію творчого потенціалу як цілісної динамічної системи, інтегративної характеристики психічних можливостей людини та особливостей її самореалізації. Надано визначення конструкта «творчий потенціал учителя української мови і літератури» як системного утворення особистості, яке можна охарактеризувати як невичерпний ресурс творчих можливостей та здібностей, що включає психологічну, педагогічну, лінгвістичну, комунікативну, українознавчу, інформаційну, методичну, культурологічну компетентності й здатність конкретного педагога до цілеспрямованої творчої діяльності.

Розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти запропоновано розуміти як процес кількісних та якісних змін інтелектуальної й духовної сфер, як невичерпний ресурс творчих можливостей та здібностей, що включає психологічну, педагогічну, лінгвістичну, комунікативну, українознавчу, інформаційну, методичну, культурологічну компетентності й здатність конкретного педагога до цілеспрямованої творчої діяльності впродовж життя.

Визначено структуру творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти. Окреслено його компоненти: мотиваційний, когнітивний, процесуально-діяльнісний, рефлексивний.

3. Обґрунтовано організаційно-педагогічні умови процесу розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти: активізація мотиваційних установок у процесі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти шляхом культивування власної суб'єктності; створення креативного середовища як умови для активізації комунікативного потенціалу особистості вчителя через професійно-творчу суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу; забезпечення профілактики синдрому “професійного вигорання” вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти з метою вдосконалення успішної професійно-творчої діяльності; стимулювання професійно-творчої самореалізації вчителів української мови і літератури в системі

післядипломної освіти засобами рефлексивного проектування. Запропоновано низку формувальних заходів для забезпечення цих умов.

4. Розроблено структурно-функціональну модель розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти та в процесі педагогічного експерименту апробовано й доведено ефективність її реалізації. У моделі схематично зображено реалізацію організаційно-педагогічних умов, компонентів, форм, методів, критеріїв, показників та рівнів. Модель містить чотири блоки. Організаційно-цільовий блок охоплює наукові підходи, принципи, структуру творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти. Змістово-процесуальний – сутність організаційно-педагогічних умов і доцільність їхньої реалізації; зміст, форми та методи розвитку творчого потенціалу вчителів-філологів у системі післядипломної освіти. Діагностичний блок включає критерії, показники, рівні розвитку творчого потенціалу вчителів філологічної спеціальності в системі післядипломної освіти. Результативний – відображає кінцевий результат.

5. Підготовлено навчально-методичний комплекс для забезпечення процесу розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти (методичні рекомендації до проведення практичних занять і семінарів; технології евристичного та продуктивного навчання; тренінги емоційної грамотності «Профілактика синдрому “професійного вигорання”»; інтерактивні, арттерапевтичні, рефлексивні та психологічні вправи, ділової гри; індивідуальні та групові консультування; бесіди; дискусії; мінілекції; «Щоденник творчого саморозвитку»; ментальні карти «Творча особистість сучасного вчителя-філолога»; портфоліо особистісно-творчого розвитку).

Модифіковано зміст навчальних дисциплін («Особливості впровадження інноваційних технологій в освітньому процесі» – авторський модуль «Методика розвитку креативних здібностей вчителів української мови і літератури»; «Модель сучасного вчителя в інноваційному освітньому процесі» – авторський модуль «Педагогічна майстерність учителя-філолога»). Розроблено й упроваджено авторський спецкурс «Розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури».

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Предметом подальших наукових розвідок може бути моделювання індивідуальної траєкторії професійно-творчого самовдосконалення вчителя української мови і літератури.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Сиваш С. В., Тимошенко Ю. Ю. Особливості розвитку читацької компетентності школярів у процесі вивчення української літератури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко та ін. Запоріжжя : КПУ, 2014. Вип. 36–89. С. 528–534.

2. Сиваш С. В. Особливості процесу становлення молодого педагога у процесі професійної діяльності. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко та ін. Запоріжжя : КПУ, 2014. Вип. 37. С. 344–352.

3. Сиваш С. В. Синдром «професійного вигорання» у вчителів: зміст, структура, особливості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко та ін. Запоріжжя : КПУ, 2014. Вип. 38. С. 293–301.

4. Сиваш С. В. Запобігання та профілактика синдрому «професійного вигорання» у працівників освітніх організацій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко та ін. Запоріжжя : КПУ, 2014. Вип. 39 (92). С. 352–359.

5. Сиваш С. В. Творчий потенціал вчителів української мови та літератури: зміст та особливості. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка ; редкол.: А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова, Дж. Бішоп та ін. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. № 5 (49). С. 156–164.

6. Сиваш С. В. Особливості навчання дорослих у системі післядипломної педагогічної освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко. Запоріжжя : КПУ, 2015. Вип. 42. С. 306–313.

7. Сиваш С. В. Структурні компоненти творчого потенціалу вчителя української мови та літератури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко та ін. Запоріжжя : КПУ, 2016. Вип. 48. С. 204–214.

8. Сиваш С. В. Медіаосвіта як засіб розвитку творчого потенціалу педагогів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. 56 (109)–57 (110). С. 312–318.

9. Сиваш С. В. Розвиток поняття «творчості» в історії наукової думки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. / голов. ред. Т. І. Сущенко. Запоріжжя : КПУ, 2018. Вип. 58 (111)–59 (112). С. 234–240.

10. Сиваш С. В. Організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 71. С. 240–245.

11. Сиваш С. В. Педагогічний супровід розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти: особливості експериментального навчання. *Інноваційна педагогіка*. Херсон : Гельветика, 2020. Вип. 23. Т. 2. С. 105–109.

*Статті в наукових фахових виданнях України,
включених до міжнародних наукометричних баз*

12. Сиваш С. В. Специфіка організації діалогічної взаємодії вчителів української мови та літератури у післядипломному педагогічному процесі. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2016. № 1 (11). С. 326–332.

13. Сиваш С. В. Структурно-функціональна модель розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної педагогічної освіти. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки. Збірник наукових праць / гол. ред. Т. С. Плачинда. Кропивницький : ЛА НАУ, 2020. Вип. 7. С. 96–100.*

Стаття в зарубіжному фаховому виданні

14. Syvash S. V. Psychological and Pedagogical Support for the Development of Creative Potential of Teachers of Ukrainian Language and Literature in the System of Postgraduate Education: Benchmarks of Experimental Teaching. *International academy journal «Web of Scholar».* 3 (45). March, 2020. P. 52–55.

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

15. Сиваш С. В. Основні детермінанти розвитку синдрому «професійного вигорання» викладача ВНЗ. *Наука і вища освіта : тези доповідей учасників ХХ Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 06 квітня 2012 р.) : у 3 т. Запоріжжя : КПУ, 2012. Т. 3. С. 90–91.*

16. Сиваш С. В. Соціально-психологічний мікроклімат в педагогічному колективі як умова його продуктивної діяльності. *Наука і вища освіта : тези доповідей учасників ХХІІ Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 18 квітня 2014 р.). Запоріжжя : КПУ, 2014. С. 416.*

17. Сиваш С. В. Самоосвітня діяльність сучасного педагога як наукова проблема. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (3 грудня 2014 р.) : у 4 ч. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2014. Ч. 1. С. 152–155.*

18. Сиваш С. В. Виховний потенціал етнопедагогіки: зміст та особливості реалізації. *Професійна свобода особистості у вимірах гуманістичної спадщини Антона Макаренка та Івана Зязюна : тези доповідей ХІV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 13 березня 2015 р.). Полтава, 2015. С. 125–126.*

19. Сиваш С. В. До проблеми педагогічної інноватики. *Наука і вища освіта : тези доповідей ХХІІІ Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених, м. Запоріжжя, 23 квітня 2015 р. Запоріжжя : КПУ, 2015. С. 329.*

20. Сиваш С. В. Філософські та педагогічні витoki понять «діалог» та «діалогічна культура». *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка : матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (3 грудня 2015 р.) : у 4 ч. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2015. Ч. 4. С. 134–137.*

21. Сиваш С. В. Педагогічне спілкування як діалог. *Наука і вища освіта : тези доповідей ХХІІІ Міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених (м. Запоріжжя, 8 квітня 2016 р.). Запоріжжя : КПУ, 2016. С. 271.*

22. Сиваш С. В. Креативність – складник творчого потенціалу особистості. *Актуальні дослідження в соціальній сфері* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 16 травня 2016 р.) / гол. ред. В. В. Корнешук. Одеса : Видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2016. С. 38–40.

23. Сиваш С. В. Актуальні аспекти навчання дорослих у системі післядипломної педагогічної освіти. *Світ XXI сторіччя: модернізація освіти та цінності дитинства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (08–09 листопада 2016 р., м. Запоріжжя) : зб. наук. пр. ЗОШПО. 2016. № 4 (26). URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3jQkMEsTAsPalhlangwYXhCcGc/view>.

24. Сиваш С. В. Організаційна культура як інноваційний ресурс сучасної школи. *Молода наука – 2020* : зб. наук. пр. студентів, аспірантів і молодих вчених. Запоріжжя, 2020. Т. 2. С. 329–331.

25. Сиваш С. В. Аналіз організаційно-педагогічних умов розвитку творчого потенціалу вчителів-філологів в системі післядипломної педагогічної освіти. *Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «International Forum: Problems and Scientific Solutions»* (January 16–18, 2020). Melbourne, Australia : CSIRO Publishing House, 2020. P. 131–134.

26. Сиваш С. В. Акмеологізація післядипломного педагогічного процесу: нова стратегія. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи* : зб. тез доповідей I Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (10 квітня 2020 р., м. Запоріжжя) / за заг. ред. О. В. Пономаренко, Л. О. Сущенко. Запоріжжя, 2020. С. 230–232.

АНОТАЦІЯ

Сиваш С. В. Розвиток творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2020.

Дисертацію присвячено проблемі розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

Розкрито теоретичні засади розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти. Проаналізовано науковий внесок сучасних дослідників у розв’язання проблеми розвитку творчого потенціалу особистості. Доведено, що творчий потенціал є основою розвитку особистості, а її креативність – необхідною умовою здійснення творчого процесу. Визначено структуру творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти. Окреслено його компоненти: мотиваційний, когнітивний, процесуально-діяльнісний, рефлексивний.

Теоретично обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти, в якій схематично зображено організаційно-педагогічні

умови, компонентів, форм, методів, критеріїв, показників та рівнів. Модель містить чотири блоки (організаційно-цільовий; змістово-процесуальний; діагностичний; результативний). Експериментально підтверджено ефективність структурно-функціональної моделі позитивно вплинула на процес розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури в системі післядипломної освіти.

Ключові слова: розвиток творчого потенціалу, вчителі української мови і літератури, система післядипломної освіти, структурно-функціональна модель розвитку творчого потенціалу вчителів української мови і літератури.

АННОТАЦИЯ

Сиваш С. В. Развитие творческого потенциала учителей украинского языка и литературы в системе последиplomного образования. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Классический приватный университет, Запорожье, 2020.

Диссертация посвящена проблеме развития творческого потенциала учителей украинского языка и литературы в системе последиplomного образования.

Раскрыты теоретические основы развития творческого потенциала учителей украинского языка и литературы в системе последиplomного образования. Проанализирован научный вклад современных исследователей в решение проблемы развития творческого потенциала личности. Доказано, что творческий потенциал является основой развития личности, а ее креативность – необходимым условием осуществления творческого процесса. Определена структура творческого потенциала учителей украинского языка и литературы в системе последиplomного образования. Определены его компоненты: мотивационный, когнитивный, процессуально-деятельностный, рефлексивный.

Теоретически обоснована структурно-функциональная модель развития творческого потенциала учителей украинского языка и литературы в системе последиplomного образования, в которой схематически изображены организационно-педагогические условия, компоненты, формы, методы, критерии, показатели и уровни. Модель состоит из четырех блоков (организационно-целевой; содержательно-процесуальный; диагностический; результативный). Экспериментально подтверждена эффективность структурно-функциональной модели процесса развития творческого потенциала учителей украинского языка и литературы в системе последиplomного образования.

Ключевые слова: развитие творческого потенциала, учителя украинского языка и литературы, система последиplomного образования, структурно-функциональная модель развития творческого потенциала учителей украинского языка и литературы.

SUMMARY

Syvash S. V. Development of Creative Potential of Ukrainian Language and Literature Teachers in System of Postgraduate Education. – Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for a candidate degree in pedagogical sciences, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Classic Private University, Zaporizhzhia, 2020.

The thesis is devoted to the problem of creative potential development among teachers of the Ukrainian language and literature in the system of postgraduate education.

The theoretical foundations for developing the creative potential of teachers of the Ukrainian language and literature in the system of postgraduate education are disclosed. The study ascertains the content of the key terms that are essential for the conceptual and categorical framework of the research: «creativity», «potential», «creative potential», «creative thinking», «creative personality», «creative activity», «development», «development of creative potential»; «creative potential of teachers of the Ukrainian language and literature in the system of postgraduate education».

The scientific contribution of modern researchers who address the issues of developing the creative potential of a personality in their research is analyzed. It is shown that creativity is the basis for personality development and that creativity is a prerequisite for creative process.

The structure of creative potential of teachers of the Ukrainian language and literature in postgraduate education is defined and scientifically substantiated. Its components are identified: motivational, cognitive, procedural and operational as well as reflexive. It is ascertained which competences are related to the components and their content is described. The structural and functional model of developing the creative potential among teachers of the Ukrainian language and literature in the system of postgraduate education is theoretically based. The model outlines the implementation of organizational and pedagogical conditions, components, forms, methods, criteria, indicators and levels. The model consists of four block: organizational and targeted; content and procedural; diagnostic; summary). The organizational and pedagogical conditions for the development of creative potential of teachers of the Ukrainian language and literature in post-graduate education are as follows: 1) activation of motivational attitudes in the process of creative potential development of teachers of the Ukrainian language and literature in the system of postgraduate pedagogical education via cultivating teachers' own subjectivity; 2) establishment of a creative environment as the condition for activating the communicative potential of the teacher's personality through professional and creative interaction of the participants of educational process; 3) ensuring the prevention of professional burning syndrome among the Ukrainian language and literature teachers in postgraduate education to improve successful professional and creative activity; 4) stimulation of professional and creative self-realization among teachers of the Ukrainian language and literature in the system of postgraduate education by means of reflexive projecting.

Key words: creative potential development, teachers of Ukrainian language and literature, system of postgraduate education, structural and functional model of creative potential development among teachers of the Ukrainian language and literature.

СИВАШ СНИЖАНА ВОЛОДИМИРІВНА

**РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ
В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Підписано до друку 18.11.2020.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк ризографний. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 150 пр. Зам. № 46-2020/21АБ.

Видавець та виготовлювач
Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70Б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008